

KONSPIRATIONSTEORETIKERE

Quickguide

Introduktion

Konspirationsteorier er blevet en del af hverdagen. Hvor konspirationsteorier før hørte til i samfundets periferi, udgør de nu en fast del af den offentlige diskurs. Teorierne fremsættes af personer, der allerede er overbevist om andre konspirationer eller har "set lyset" uden tilgang til insider-viden eller blot reel viden om emnet. Konspirationsteorier søger at forklare en større sammenhæng med ondt mål. Man får en forklaring på alverdens dårlige ting, samtidig med at man selv fritages for medansvar eller forpligtigelse ved at udpege syndebukke, der blot benævnes "dem".

Denne quickguide giver et overblik over, hvem der bliver konspirationsteoretikere, hvorfor de bliver det, hvordan de argumenterer, og hvordan man håndterer dem.

Begreber

Konspiration

En gruppe personer planlægger/udfører i hemmelighed en handling, der er skadelig for andre. Der er beviser for en konspiration.

Konspirationsteori

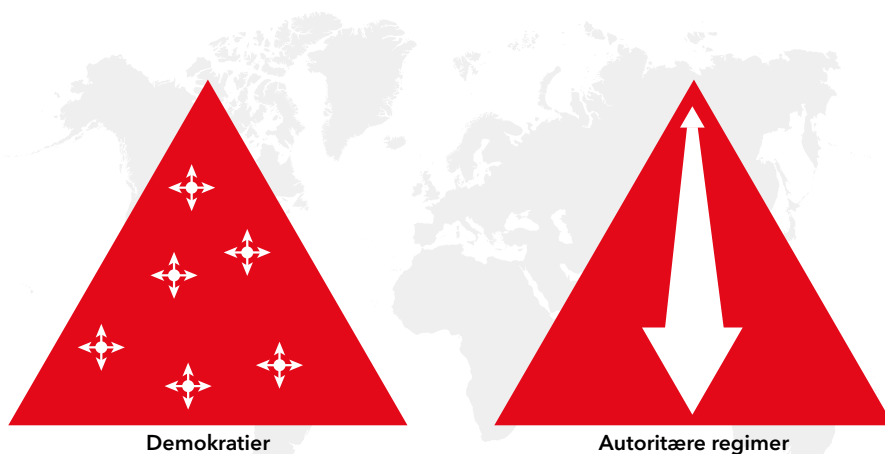
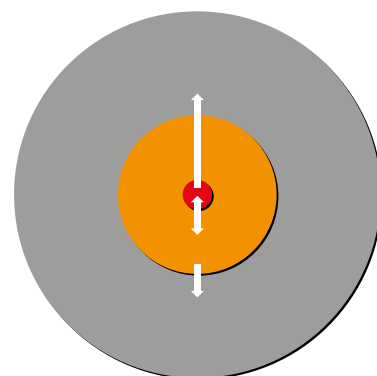
Forestillingen om en konspiration. Der er ikke beviser for en konspirationsteori.

Spredning

Konspirationsteorier transmitteres via superspredere og mikroinfluencere.

Superspredere ● er relativt få, men har en stor kontakthflade som regel via medier som hjemmesider og debatfora, men også i særdeleshed via sociale medier.

Der er mange flere mikroinfluencere ●. Disse videregiver så konspirationsteorierne fra supersprederne til den øvrige befolkning ●.

I vestlige demokratier findes konspirationsteorier i lommer i de forskellige lag i det traditionelle samfunds- eller magthierarki. Samfundet som sådan er ikke konspirationsteoretisk anlagt, hvorfor teorierne udbredes grupperne imellem uden nogen overordnet eller central styring.

I autoritære regimer er konspirationsteorier en del af magtgrundlaget. Teorierne bliver ofte bevidst udbredt, typisk gennem statskontrollerede medier.

Konspirationsteorier bliver derfor for alvor farlige, når teorierne bliver normaliseret, altså en integreret, accepteret del af samfundet. Når konspirationsteoretikere får magt, ophører demokratiet.

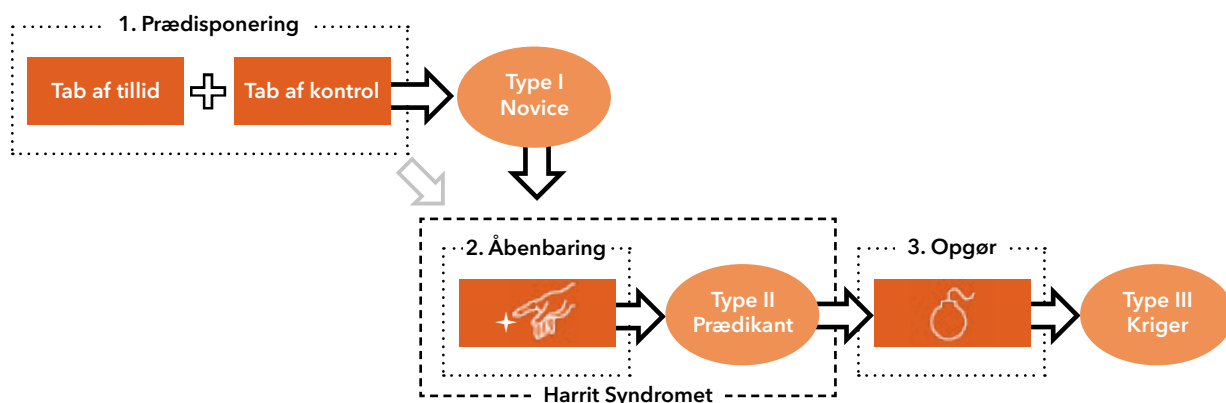
Typer

Der findes tre typer af konspirationsteoretikere:

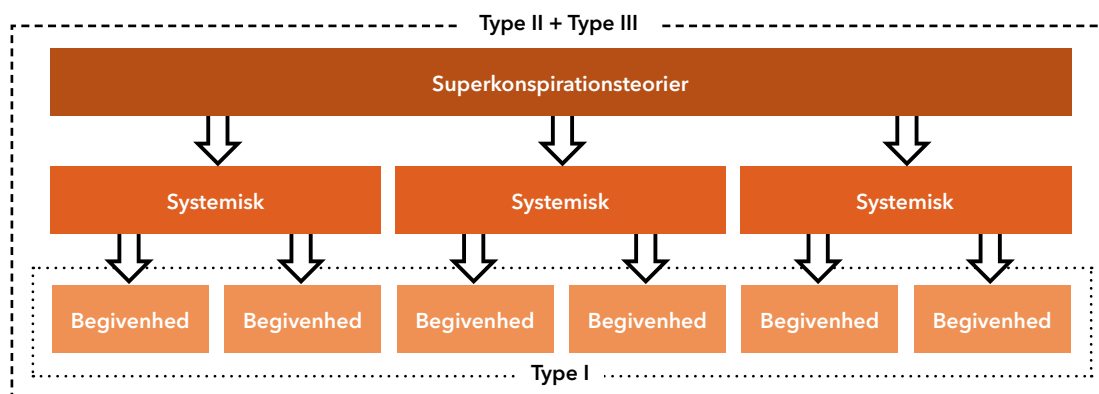
Type I Novicen har gennemgået en proces, hvor tab af tillid og tab af kontrol udmunder i en konklusion om, at bagmænd ("dem") i hemmelighed står bag *enkelte* begivenheder, der bedømmes til at være bevidst skadelige, uanset om disse er det eller ej.

Type II Prædikanten har fået en åbenbaringslignende oplevelse, hvorefter *alle* begivenheder anses som værende planlagte, skadelige og udført af "dem". Type II er typisk først Type I, men kan formodentlig også få åbenbaringen direkte.

Type III Krigeren har typisk først gennemgået en proces som Type II, men har yderligere erkendt, at der ikke opnås noget ved blot at fremføre teorierne. "De" er for stærke, der må handling til. I yderste konsekvens bliver disse handlinger ulovlige og/eller voldelige.

Processen fra Type I til Type II er opkaldt efter en af Danmarks bedst kendte konspirationsteoretikere Niels Harrit¹.

Begivenhedskonspirationsteorier tager udgangspunkt i enkeltbegivenheder såsom terrorangrebet den 11. september 2001, Prinsesse Dianas død og mordet på John F. Kennedy.

Systemiske konspirationsteorier omhandler onde, som regel hemmelige, organisationer, der søger herredømmet over eksisterende organisationer. Systemiske konspirationsteorier omhandler grupper af begivenhedskonspirationsteorier.

Superkonspirationsteorier kæder systemiske og begivenhedskonspirationsteorier sammen til totalitetsteorier, hvor alt ondt kan føres op i hierarkiet til en lille gruppe superskurke².

Type I (novicen) tror på en eller flere begivenhedskonspirationsteorier, men opfatter ikke teorierne som forbundne i en større sammenhæng. Type II (prædikanten) og Type III (krigeren) tror på alle tre typer af konspirationsteorier.

Psykologi

Konspirationsteoretikere er *imod*: Officielle undersøgelser, medier, politikere, ordensmagten, retssystemet, eller generelt *systemet*, anses for værende korrupt, pilråddent og gennemsyret af hemmelige konspirationer. Disse konspirationer søges afsløret, med det formål at gennemtvinge et endeligt opgør med bagmændene, eller blot "dem".

Konspirationsteoretikere udviser *illusorisk mønstergenkendelse*³: Der ses forbindelser, altid skumle, hvor der ingen er, eller hvor de ikke har nogen reel betydning.

Illusorisk mønstergenkendelse

Bekræftelsesbias

Man udsøger kun information, der bekræfter ens opfattelse, og fravælger de ting, der afkræfter den. Jo mere en enkelt oplysning bekræfter ens opfattelse, jo stærkere synes den at være. Til gengæld nedprioriterer man modstridende data, eller ignorerer dem helt⁴.

Backfire-effekten

Jo mere man tror på en påstand, jo mere argument- og evidensresistent bliver man, når man får modstridende information. Man tror faktisk mere på sin påstand, end man gjorde før⁵.

Kognitiv dissonans

Den ubehagelige følelse man har, når man tror på to ting på samme tid, der ikke begge kan være sande⁶.

Fjol-til-fup

Man fastholder, at ens opfattelse er den sande, på trods af, at man er klar over, at opfattelsen er bevisligt forkert. Man lyver simpelthen⁷.

Påvirkningsgrad

Man er mere tilbøjelig til at tro på konspirationsteorier, hvis man blot hører om dem. Konspirationsteoretikere tror som regel på mere end en konspirationsteori: Tror man på én teori, er der ikke langt til at tro på flere⁸.

Selvmodsigelser

Påstande sammenholdes ikke for at se, om de modsiger hinanden. Selvmodsigelser kan ignoreres helt, eller anses for bevis på en dybere konspiration. Undersøgelser kræves iværksat for at afdække beviser, mens der på samme tid hævdes, at der er rigeligt beviser⁹.

Dunning-Kruger effekten

Jo mindre man ved, jo større er ens selvtillid, jo mere tror man, at man ved noget. Man tror, at man er meget kompetent, men man er i virkeligheden så inkompetent, at man ikke forstår, at man er inkompetent¹⁰.

Arvesynd

Jødehad (antisemitisme) er en form for arvesynd: Jøder beskyldes for at stå bag konspirationer, kun fordi de er jøder¹¹.

Paranoia

Alt anskues gennem de konspirationsteoretiske briller i jagten på "dem". Dette åbner for muligheden for at udpege fjender, uden at kunne fremlægge beviser¹².

Inkonsistens

Kilder kan anses for både troværdige og utroværdige, afhængigt af, hvad de siger¹³. Man afkræver beviser af andre, mens man afviser krav til en selv om samme.

Type I-III blander fakta med fantasi, og vender alt på hovedet, i en sådan grad, at deres virkelighedsopfattelse ændres ud over, hvad der gælder deres tro på konspirationsteorier.

Troen på konspirationsteorier har altså konsekvenser, der rækker ud over selve teorierne.

Retorik

Overordnet set anvender Type I-III manipulatoriske former for retorik, hvor nogle af de mest almindelige beskrives her:

Manipulation

Bevisbyrden vendes om

I mangel på bevis for konspirationsteorien forlanges det, at teorien modbevises som regel med umulige krav. Da dette ikke er muligt, anses teorien for at være bevist, uanset hvor mange beviser der er for den officielle forklaring¹⁴.

Det misforståede anses som bevis

Der benyttes misforståelser til at producere "beviser". Detaljer, der isoleret set kan forekomme tvetydige, plukkes ud og misfortolkes, mens helhed og sammenhæng med modstridende dokumentation og observationer ignoreres¹.

Det usædvanlige gøres umuligt

Faktorer, der er, eller blot anses for usædvanlige, hævdes at være umulige. Myndigheders dokumentation kan så mistænkeliggøres, latterliggøres eller helt afvises¹.

Svag evidens anses som stærk evidens

Svag evidens påstås at være stærk evidens, og svage beviser sidestilles med stærke beviser. Jo svagere en konspirationsteori er underbygget, jo stærkere anses den for at være¹.

Det normale gøres unormalt

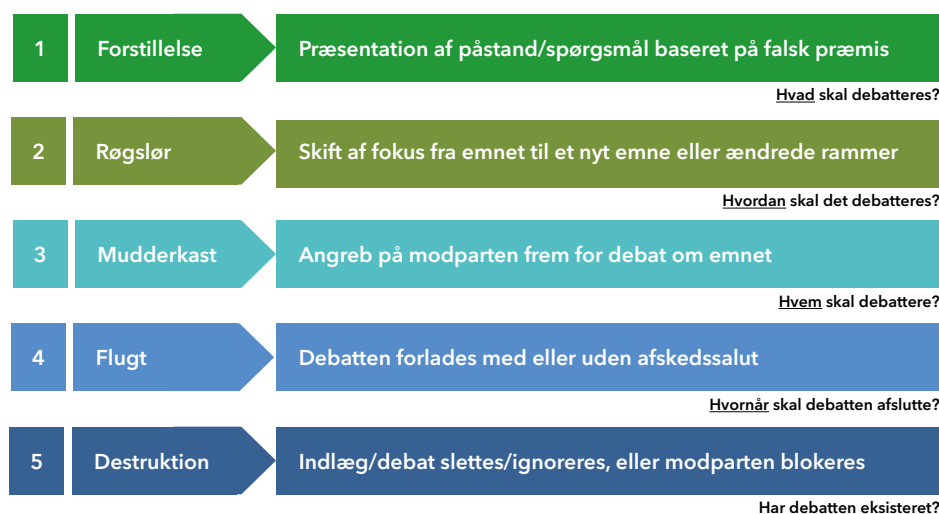
Der fokuseres på normale faktorer, der set i konspirationsteoriens lys anses for unormale og dermed mistænkelige. Det er særlig effektivt, hvis folk ikke kender til fx myndighedernes normale procedurer¹.

Jødefinter

Ordet "jøde" undgås helt eller substitueres med "zionist" eller en henvisning til Israel. Jøder opdeles også i "ægte" og "falske" jøder, hvor de "falske" er onde. Jøder kan også påstås at være rumreptiler¹⁵.

Type II vil typisk benytte fem debattrin¹⁶, der overordnet har til hensigt at kontrollere debatten i en retning, så fakta ikke afdækkes, mens illusionen om konspirationsteorien tilsvarende opretholdes:

Falsk debat

Hvor det er muligt at have en konstruktiv dialog med Type I, søger Type II at hindre en dialog ved at bruge retoriske kneb i form af sproglig manipulation og falsk debat. Type III har generelt opgivet dialogen til fordel for rene proklamationer.

Ønsker man at indgå i en dialog med konspirationsteoretikere, skal man derfor så tidligt i processen som muligt gøre sig det klart, hvilken type man står overfor.

Håndtering

Det er vigtigt at gøre sig det klart, at man ikke kan have en normal dialog med konspirationsteoretikere, især ikke Type II-III.

Da en konspirationsteori er en *påstand* om en konspiration, der ikke er fremlagt beviser for, må konspirationsteoretikere i stedet benytte en lang række forskellige vildledende metoder, der alle skal pege på, at den officielle forklaring er løgn, og at teoretikernes egne forklaringer er sandhed.

Vælger man alligevel at indgå i en dialog, kan man skære igennem ved at kræve, at konspirationsteoretikerne overholder nogle grundlæggende regler for bevisførelse, hvoraf tre angives her:

De 3 basale

Onus Probandi	Sagans Standard	Ockhams Rægeklov
<i>Den, der fremsætter påstanden, bærer bevisbyrden</i> ¹⁷ .	<i>Ekstraordinære påstande kræver ekstraordinære beviser</i> ¹⁸ .	<i>Forklaringen med færrest antagelser er som regel den rigtige</i> ¹⁹ .
<ul style="list-style-type: none"> • Det er ikke op til andre at modbevise ens påstand. • Hvad der kan fremsættes uden bevis, kan afvises uden bevis. • Man kan ikke snakke sig fra manglende beviser.	<ul style="list-style-type: none"> • Alle påstande er ikke lige plausible. • Hvis en påstand går imod den gældende konsensus, må påstanden følges op af forholdsmæssigt stærkere beviser.	<ul style="list-style-type: none"> • Man skal ikke fremsætte en påstand baseret på unødige antagelser. • En forklaring med flere antagelser kan dog godt senere vise sig at være den rigtige, hvis beviserne er stærkere.

Den mangelfulde bevisførelse og vildledende retorik taget i betragtning, er det ofte konstruktivt at spørge ind til, hvorfor konspirationsteoretikeren skal tages alvorligt.

Det kan gøres ved disse tre spørgsmål:

De 3 skarpe

Hvorfor har du ret?	Kan du tage fejl?	Er du overbevisende?
<i>Hvad konkret fik dig overbevist om, at du har ret?</i>	<i>Hvad konkret kan få dig overbevist om, at du tager fejl?</i>	<i>Ville du selv blive overbevist af det, du har fremlagt?</i>
Hvis der henvises til konspirationsteorier i stedet for fakta, bør det påpeges.	Hvis der stilles rimelige krav, er der tale om Type I.	Hvis svaret er ja, bør det påpeges, at konspirationsteoretikeren alt for let kan overbevises.
Hvis der henvises til en åbenbaringslignende oplevelse, er der tale om Type II eller Type III.	Hvis der stilles umulige krav, eller muligheden afvises eller ignoreres, er der tale om Type II eller Type III.	Er svaret nej, er der ingen grund til at tro på konspirationsteoretikeren selv.

Hvis et eller flere af de tre spørgsmål ikke besvares, stiller konspirationsteoretikeren krav til andre, som vedkommende ikke selv lever op til. Det er derfor ikke konstruktivt at forsætte dialogen.

Kilder

1. Den konspirationsteoretiske retorik, *Steen Svanholm, Claus Flodin Larsen, Chaos – Skandinavisk Tidsskrift for Religionshistoriske Studier, No. 69 2018*, samt 911facts.dk, https://www.911facts.dk/?page_id=13910
2. Interview: Michael Barkun, *Chip Berlet, New Internationalist, Political Research Associates, 2004*
3. Connecting the dots: Illusory pattern perception predicts belief in conspiracies and the supernatural, *Jan-Willem van Prooijen, Karen M. Douglas, Clara De Inocencio*
4. Why Do Some People Believe in Conspiracy Theories?, *Thea Buckley, Scientific American, 1. juli 2015*
5. When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions, *Brendan Nyhan, Jason Reifler, Political Behavior 32(2):303-330, Juni 2010*
6. A Theory of Cognitive Dissonance, *Leon Festinger, 1957*
7. Voodoo Science: The Road from Foolishness to Fraud, *Robert L. Park, 2000*
8. The Role of Conspiracist Ideation and Worldviews in Predicting Rejection of Science, *Stephan Lewandowsky, Gilles E. Gignac, Klaus Oberauer, PLoS One, 8(10): e75637, 2013*
9. Vi stiller bare spørgsmål, [911facts.dk/?p=508](https://www.911facts.dk/?p=508)
10. Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments, *Justin Kruger, David Dunning, Journal of Personality and Social Psychology 77(6):1121-34, DOI:10.1037//0022-3514.77.6.1121, 2000*
11. Anti-semitic Canard, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Antisemitic_canard*
12. The Paranoid Style in American Politics, *Richard Hofstadter, 1964*
13. Medierne vidste at WTC 7 ville kollapse, [911facts.dk/?p=11658](https://www.911facts.dk/?p=11658)
14. Den officielle forklaring er en konspirationsteori, [911facts.dk/?p=2233](https://www.911facts.dk/?p=2233)
15. Zionist Occupation Government conspiracy theory, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Zionist_Occupation_Government_conspiracy_theory*
16. Den konspirationsteoretiske retorik, *Steen Svanholm, Claus Flodin Larsen, Chaos – Skandinavisk Tidsskrift for Religionshistoriske Studier, No. 69 2018 (opdatering)*, samt 911facts.dk, https://www.911facts.dk/?page_id=13910
17. Hitchens's razor, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Hitchens%27s_razor*
18. Sagan standard, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Sagan_standard*
19. Occam's razor, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Occam%27s_razor*

Om

911facts.dk er det eneste danske medie, der kaster et kritisk blik på de mange konspirationsteorier, der flourer omkring terrorangrebet den 11. september 2001. Der sættes også generel fokus på, hvilke metoder og mål konspirationsteoretikere har, og hvad konsekvenserne er af disse.

Claus Flodin Larsen har en it-baggrund, er mangeårig skeptiker og en internationalt anerkendt skribent for blandt andet Skeptica, netværket af uafhængige skeptikere i Danmark. Claus Larsen boede og opholdt sig i New York den 11. september 2001.

Steen Svanholm er folkeskolelærer, musiker og skribent. Han har oplevet, at konspirationsteorier har særlig godt tag i mange kunstnere og gætter på, at det hænger sammen med, at kunstnere er vant til at have en bevidst fagligt naiv åbenhed overfor omverdenen. Det er godt til kunstnerisk udfoldelse, men skidt for realitetsforståelsen.

Booking

Foredrag

- Den 11. september 2001: Terrorens dag
- Konspiration – teori og sandhed
- Konspirationsteorier – hvad er det?
- Terror og konspirationsteorier
- Konspirationsteorier, Hvem, Hvad, Hvordan (*foredragstrilogi*)
- Håndtering af konspirationsteoretikere (*kursus*)
- Konspiranoia (*workshop*)

Artbeat Booking

Badensgade 19, 1
2100 København S
Tlf: +45 30 13 68 73
Email: booking@artbeat.dk